

Polisiära bedömningar och åtgärder vid stalking
- ett utvecklingsprojekt i Södertörn och Kalmar län

Av

Henrik Belfrage & Susanne Strand

Rättspsykiatriska regionkliniken
Sundsvall

Innehållsförteckning

Inledning	3
Bakgrund	3
Problemet stalking – vad vet vi?	3
Bedömningsinstrumentet SAM	4
Projektets upplägg	4
Metod och material	6
Resultat	7
Bakgrundsfaktorer	7
Misstänkta brott	7
Förföljelsens omfattning i tid	7
Faktorerna i SAM	7
Typ av stalking	8
Riskfaktorer hos gärningsmännen	9
Sårbarhetsfaktorer hos offren	11
Sammanfattande riskbedömningar	12
Skillnader i sammanfattande riskbedömningar mellan länen	13
Skyddsåtgärder	14
Slutsatser och avslutande diskussion	16
Referenser	19
Bilagor	21
Bilaga 1. SAM	21
Bilaga 2. Bakgrundsfaktorer	25
Bilaga 3. Skyddsåtgärder Södertörn och Kalmar	28
Bilaga 4. SAM:SV	30

Inledning

Bakgrund

Under åren 2000 – 2002 bedrevs ett omfattande utvecklingsarbete i Kalmar, Kronoberg och Blekinge med fokus på riskbedömning och riskhantering vid partnervåld. Utvecklingsarbetet var i stora delar unikt, i det att arbetet skedde i nära samarbete mellan forskare och polis, i en internationell kontext (kanadensiska forskare deltog i projektet). Projektet måste sägas ha varit mycket framgångsrikt där slutprodukten – en polisversion av det etablerade riskbedömningsinstrumentet SARA (kallat SARA:SV) – färdigställdes, utprovades, och slutligen togs i bruk. SARA:SV är nu under införande nationellt i Sverige, men också i Kanada (under namnet B-SAFER), Italien, Grekland och Tjeckien (och fler länder är intresserade – instrumentet finns i norska och holländska översättningar).

Under projektperioden uppmärksammade projektgruppen ett icke ringa problem i samband med partnervåld, som inte sällan krävde särskild uppmärksamhet och kunskap. Det benämns ”stalking” på engelska – ett begrepp som inte har någon bra motsvarighet i vårt språk. I Justitieutskottets betänkande 2004/05 JuU20 anges att ”stalkning” skulle kunna vara ett användbart svenskt ord, men kanske hellre ”systematisk förföljelse”. Inom ramen för detta projekt har vi dock tillsvidare valt att använda det engelska ordet ”stalking”.

I Sverige, som fortfarande saknar en särskild lagstiftning mot stalking, torde ”ofredande” vara det juridiska begrepp som i allmänhet ligger närmast till hands. Men också hemfridsbrott, olaga intrång, olaga hot och olika former av fridskränkning kan bli aktuellt beroende på förföljelsens karaktär.

Det finns ingen vedertagen och allmänt accepterad definition av stalking. Bland de länder som har särskild lagstiftning på området har man följaktligen något olika definitioner. I allmänhet avser man emellertid ett beteende där någon person av olika skäl systematiskt förföljer någon eller några andra. I detta projekt har vi definierat stalking som *en oönskad och upprepad kommunikation, kontakt, eller annat uppförande med avsikt att, eller utan bekymmer om, orsaka fruktan för offrets egen, eller offrets närståendes, säkerhet*. Definitionen har valts med utgångspunkt i de kanadensiska forskarnas definition i riskbedömningsinstrumentet SAM (Stalking Assessment and Management), vilket är det instrument som utgjort grunden i detta projekt.

Problemet stalking – vad vet vi?

Då problemet med stalking dels har rönt en allt större uppmärksamhet, dels synes ha ökat under senare år, och dels innebär ett mycket stort lidande för dem som drabbas, finns ett uppenbart polisiärt behov av en större kunskap kring vilken risk olika typer av stalkers utgör, och vilka skyddsåtgärder som i olika fall kan vara lämpliga.

I början av år 2005 uttryckte Justitieutskottet i sitt betänkande 2004/05:JuU20 att det är angeläget att inhämta mer kunskap inom detta område för att därigenom få ett bättre kunskapsunderlag än tidigare för en eventuell framtida lagstiftning på området. Följden blev bland annat att regeringen uppdrog åt Brottsförebyggande rådet att arbeta fram ett kunskapsunderlag i ämnet. Rapporten, som utkom i början av 2006 (Brå rapport 2006:3), innehöll dels en genomgång av internationell lagstiftning och erfarenheter, men man hade också utfört en egen omfångsundersökning av svenska förhållanden. Dels hade man låtit 4000

slumpvist utvalda personer svarat på frågor om huruvida de blivit utsatta för någon form av förföljelser, dels ombads samtliga ledamöter i Riksdagen, samtliga närmare 800 åklagare i landet och samtliga drygt 1 700 medlemmar i Svenska psykiatriska föreningen att fylla i en enkät med frågor om stalking. Det visade sig att de svenska förhållandena i mycket hög grad påminner om det man tidigare funnit i internationella studier. Nio procent i det slumpvist utvalda materialet, varav huvuddelen kvinnor, uppgav att det någon gång utsatts för stalking. Detta att jämföra med 10-16% i stort upplagda internationella omfångsstudier (Tjaden & Thoennes, 1999, Australian Bureau of Statistics, 1996; Budd & Mattison, 2000).

Vidare visade Brås undersökning att två av tre av dem som drabbats hade upplevt stalkingen som skrämmande. Incidensen, dvs hur många som hade drabbats av stalking under det senaste året, utgjorde 3 procent. Det flesta, cirka två av tre, hade blivit förföljda av en för dem känd person, inte sällan en före detta partner, medan en av tre hade blivit drabbade av en för dem helt okänd person. En knapp tredjedel av dem som drabbats hade polisanmält trakasserierna.

Bland riksdagsledamöter, åklagare och psykiatrer var det svårare att få något kunskapsunderlag eftersom svarsfrekvensen var så låg som mellan 6 – 10%. Av internationella studier att döma kan man emellertid utgå ifrån att vissa yrkesgrupper drabbas betydligt hårdare än andra (exempelvis personer som arbetar inom hälso- och sjukvården eller rättsväsendet).

Om siffrorna ovan stämmer, vilket mycket tyder på att de gör eftersom de överensstämmer så väl med internationell forskning, så skulle det innebära att drygt 600 000 människor i åldern 18-79 någon gång blivit utsatta för stalking i vårt land, varav 200 000 det senaste året. Om vi antar att det i de flesta fall handlar om olika gärningsmän, och vi också räknar in dessa, så har över en miljon människor idag varit involverade i någon slags systematisk förföljelse – antingen som offer eller som gärningsman. Problemet kan därför svårligen betraktas som annat än stort.

Bedömningsinstrumentet SAM

Den kanadensiska forskargruppen som ligger bakom SARA hade vid detta projekts början utarbetat ett utkast till ett riskbedömningsinstrument med särskilt fokus på stalking. Instrumentet står på stabil vetenskaplig grund, och har av författaren H B översatts och omarbetats för svenska förhållanden. Instrumentet, kallat SAM (Stalking Assessment and Management), innehåller tre olika avsnitt. Det första avsnittet behandlar *vilken typ* av stalking som är för handen, det andra behandlar *riskfaktorer hos gärningsmannen*, medan det tredje avsnittet behandlar *sårbarhetsfaktorer hos offret* (se Bilaga 1). Detta bedömningsinstrument har legat till grund för såväl det praktiska polisiära arbetet, som den analytiska vetenskapliga analysen, i detta projekt.

Projektets upplägg

Tidigare studier av problemet stalking har av Kropp, Hart & Lyon (2002) indelats i tre huvudgrupper: Studier kring problemets storlek (surveys), studier av förövare intagna vid institutioner, samt studier av polisanmälningar i fall av stalking. Denna studie är av det senare slaget, dvs detta är ingen omfångsundersökning och det finns som regel ingen tillgång till professionella uppgifter om den misstänkte gärningsmannens person.

I två polislän - en medelstor stad (Kalmar) och en del av en storstad (Södertörn) – utgjorde alla upptäckta fall av misstänkt stalking under 20 månader (maj 2005 – december 2006) fokus för projektet, dvs de fall av misstänkt ofredande och/eller partnervåld där polis gör bedömningen att också inslag av stalking förekommer/förekommit. Efter det att de polisiära utredarna erhållit utbildning i att använda SAM, ombads dessa att i fall av stalking;

- fylla i ett antal bakgrundsuppgifter (Bilaga 2),
- fylla i vilka riskfaktorer som finns för handen enligt det riskinstrument som forskarna sammanställt,
- göra en sammanfattande riskbedömning, och
- ange vilka skyddsåtgärder man föreslår (Bilaga 3).

Syftet med detta upplägg var att forskargruppen skulle få möjlighet att studera polisiär praxis, dvs att få en bild av vilka åtgärder som företas och vilken risk man bedömer att det föreligger i dessa fall, samt att studera huruvida SAM kan vara ett lämpligt underlag att använda sig av vid denna typ av riskbedömningar.

Projektet drabbades initialt av diverse motgångar utanför projektgruppens kontroll som medförde vissa förseningar. Förutom sjukdomar på nyckelpersoner tog den stora Tsunamikatastrofen 2004 stora resurser från Södertörn, varför projektstarten försenades och också vissa modifieringar i studiens upplägg gjordes. Bland annat fattades beslut om att inledningsvis under 2005 prova en förkortad version av SAM (SAM:SV, Bilaga 4) i syfte att få en första preliminär bild av problemområdet, innan projektet kunde köras i full skala från och med januari 2006. Resultaten av denna pilotstudie har redovisats i annat sammanhang (Belfrage & Strand, 2006), och eftersom de resultaten inte skiljer sig från dem som senare erhöles med den fulla versionen av SAM, redovisas dessa inte närmare nedan. Under 2006 användes således den fullständiga versionen av SAM, vilket utgör underlag för föreliggande studie.

Metod och material

Ett problem i en studie som denna är förstås att stalking i Sverige inte finns som särskilt brott, vilket innebar svårigheter att med säkerhet hitta alla fall av stalking för projektgruppen. Fallen kunde alltså dölja sig bakom ”ofredande”, ”olaga hot”, ”hemfridsbrott”, ”kvinnofridskränkning”, m.m. Det visade sig snart att det inte fanns möjlighet att garantera någon fullständighet i detta avseende, vilket bland annat innebär att de fall som ingår i denna undersökning är att betrakta som minimala. Undersökningen kan alltså, som tidigare nämnts, inte göra anspråk på att vara någon omfattningsundersökning.

Det kan noteras att antal fall under projekttiden hade en klar tendens att öka över tid, vilket polisen själva bedömer hade att göra med att uppmärksamheten och ”känsligheten” för stalkingfall blev större under projektets gång. I Södertörn nådde man exempelvis i slutet av projekttiden upp till cirka ett anmält fall av ”stalking” varje dag.

Totalt under projekttiden utfördes 230 bedömningar utifrån den fullständiga versionen av SAM avseende 189 personer, dvs. i snitt ungefär 1 bedömning varannan dag. Av dessa var 31 (16%) kvinnor – en grupp som vi har valt att lyfta ut från undersökningsgruppen eftersom dessa kunde misstänkas att i viss mån skilja sig från männen. Den höga andelen män stämmer väl med tidigare erfarenheter från internationella studier av stalking (ex. Meloy, 1998). Dessa kvinnliga misstänkta förövare kommer att bli föremål för en särskild studie och redovisas i annat sammanhang. Preliminära resultat tyder emellertid på att eventuella skillnader mellan könen är små, varför SAM med all sannolikhet kan användas också vid stalking där förövaren är kvinna. Detta stämmer väl överens med erfarenheter av arbete med andra typer av riskbedömningsinstrument där förövarna är kvinnor (se ex. vis Odgers & Moretti, 2002; Strand & Belfrage, 2005; Strand, 2006).

I 5 fall hade offren ingen aning om vem eller vilka som trakasserade dem, varför dessa undantogs från undersökningsgruppen. Dessa fall omfattade både manliga och kvinnliga offer. De misstänkta huvudbrotten var ofredande (4) och hemfridsbrott (1). I fyra av fallen hade förföljelsen pågått cirka 1-2 månader, medan det i ett fall hade pågått i över 2 års tid. I det senare fallet handlar det om en familj som blivit trakasserad och vid upprepade tillfällen fått sopor, illaluktande vätskor, etc. kladdade eller slängda på sin dörr av någon eller några för dem helt okänd/ okända personer. I tre av fallen rörde det sig om anonyma telefontrakasserier, och det sista fallet om oönskad uppvaktning via ombud. Riskfaktorerna bedömda enligt SAM var i dessa fall få – särskilt avhängigt det faktum att offren inte hade en aning om vem eller vilka gärningsmännen var, vilket innebar att ett flertal riskfaktorer helt enkelt inte var möjliga att bedöma. Offren visste inte ens vilket kön som deras förföljare kunde tänkas ha. I två av dessa fall bedömdes risken för fortsatt stalking som hög, och i tre av fallen som medium. Risken för våld alternativt dödligt våld bedömdes som låg i samtliga fall. Inga skyddsåtgärder sattes in i något av fallen.

Den huvudsakliga undersökningsgruppen kom därmed att bestå av 153 män, 91 (60%) från Kalmar län och 62 (40%) från Södertörn.

Resultat

Bakgrundsfaktorer

Bland de 153 männen i undersökningsgruppen kunde konstateras att medelåldern var 40 år (R= 14 – 68), vilket är en ovanligt hög ålder för att vara en population misstänkt för brott. Detta är dock väl i linje med vad man funnit i tidigare forskning kring denna problematik (ex vis Mullen, et. al., 1999). Vidare befanns att 30% (45) av gärningsmännen hade invandrarbakgrund, enligt definitionen: ”Personen är utländsk medborgare, personen är född utomlands eller personens båda föräldrar är födda utomlands”. Bland offren hade 29% (44) invandrarbakgrund, varav det i 19% (29) av fallen var så att både gärningsmannen och offret hade invandrarbakgrund. Detta innebär att det fanns åtminstone en person med invandrarbakgrund i 39% (70) av fallen. Härvidlag fanns en skillnad mellan de båda polislänen, i det att Södertörn hade fler fall där både offer och gärningsman hade invandrarbakgrund (33% mot 10%). Överlag var den överrepresentation som förelåg i detta avseende således i hög grad att betrakta som ett s k ”inomgruppsfenomen”, dvs när offret hade invandrarbakgrund så hade den misstänkte gärningsmannen det också. Samma överrepresentation och inomgruppsfenomen har tidigare framkommit i studier av partnerrelaterat våld (Belfrage & Strand, 2002; 2003).

Misstänkta brott

Det vanligaste misstänkta huvudbrottet (det mest allvarliga brottet i fall av flera förekommande) var ofredande (47%), följt av olaga hot (29%). Övriga förekommande misstänkta huvudbrott var misshandel (9%), överträdelse av besöksförbud (8%), grov kvinnofridskränkning (2%), hemfridsbrott (2%), övergrepp i rättssak (2%), egenmäktighet med barn (1%) och olaga tvång (1%). I totalt 22% (34) av fallen fanns det ett besöksförbud hos gärningsmannen vid det misstänkta brottstillfället.

Förföljelsens omfattning i tid

Tiden som den anmälda förföljelsen hade pågått vid anmälningstillfället sträckte sig från några dagar och ända upp till 20 år. Drygt hälften av alla fall hade pågått upp till sex månader (Md = 6 mån), medan 25% av fallen hade pågått längre än 1,5 år. I 10% (15) av fallen hade förföljelsen pågått längre än 3,5 år. Detta förefaller stämma väl överens med siffror som brukar framkomma beträffande hur långa tider offer generellt sett förföljs (cirka 2 år, se ex vis Tjaden & Thoennos, 1998).

Faktorerna i SAM

Riskbedömningsinstrumentet SAM består av 30 faktorer fördelade på tre delar: Typ av stalking (del 1), Riskfaktorer hos gärningsmannen (del 2) och Sårbarhetsfaktorer hos offret (del 3). I de 153 fall som ingår i denna undersökning förelåg i snitt 17 (Md) faktorer enligt SAM. Med ”faktorer” avser vi här de fall där man bedömt att faktorn förelegat helt eller delvis. Spridningen var stor, från 3 till 28. Fördelningen avseende olika faktorer i de olika delarna av SAM redovisas närmare nedan.

Typ av stalking

Den i särklass vanligaste misstänkte personen var i denna undersökning den före detta kärlekspartnern. Hela 76% (116) av fallen var att betrakta som relationer där den ena partnern av olika skäl trakasserar den andra. I knappt 10% av fallen (15) var den misstänkte gärningsmannen en främling, och i övriga fall rörde det sig om vänner, bekanta, grannar eller vänner till någon som upplever sig förorättad av offret. Detta skiljer sig något från annan forskning, där cirka 60% av fallen handlar om före detta kärlekrelationer (ex vis Tjaden & Thoennos, 1998; Brå, 2006).

I den första delen av SAM, där bedömaren skall ange hur stalkingen ter sig, dvs mönster och karakteristika i förföljelsen, blev fördelningen enligt följande (Tabell 1):

Tabell 1. Typ av stalkingbeteende hos 153 män bedömda enligt SAM i Kalmar och Södertörn 2005-2006.

Typ av stalking	n	Missing	M	SD	Nej	Delvis	Ja
1 Gm sprider och/eller samlar information om offret	142	11 7%	1,45	0,76	23 15%	32 21%	87 57%
2 Gm meddelar sig offret	153	0 0%	1,82	0,54	11 7%	5 3%	137 90%
3 Gm söker närhet till offret	152	1 1%	1,47	0,81	31 20%	18 12%	103 67%
4 Gm har tagit direktkontakt med offret	150	3 2%	1,37	0,89	41 27%	12 8%	97 63%
5 Gm skrämmer och hotar indirekt offret	151	2 1%	1,34	0,82	34 22%	31 20%	86 56%
6 Gm hotar öppet offret	153	0 0%	0,97	0,90	64 42%	30 20%	59 39%
7 Gm brukar våld mot offret	153	0 0%	0,42	0,75	112 73%	17 11%	24 16%
8 Gm stalking är ihållande	152	1 1%	1,51	0,66	14 9%	47 31%	91 59%
9 Överträdelse av besöksförbud eller liknande	151	2 1%	0,35	0,75	123 80%	3 2%	25 16%
10 Upptrappning	147	6 4%	1,11	0,78	37 24%	57 37%	53 35%
Total SAM 1-10 ¹	153	0 0%	11,84	4,58			

¹För att beräkna totalsumman i SAM där några faktorer saknar information har följande formel använts: Delsumma + ((totalsumma/antalet valida faktorer)* antalet saknade faktorer). Detta sätt att korrigera för missade värden rekommenderas vid användandet av PCL:SV (Hart, et. al, 1995) och HCR-20 (Webster, et al, 1997; Belfrage & Fransson, 2005) vilka är instrument med liknande egenskaper. Om det saknas mer än 3 av de 10 faktorerna beräknas inte totalsumman utan den anges som missad.

Av Tabell 1 framgår att en stor del av de misstänkta gärningsmännen uppfyller det mesta av den karakteristika som anges i dessa faktorer. Endast faktor 7 ”Gärningsmannen brukar våld mot offret” och faktor 9 ”Överträdelse av besöksförbud eller liknande” är förhållandevis ovanligt förekommande.

Att så förhållandevis få av de misstänkta gärningsmännen hade brukat våld mot offret, trots att många av dessa fall handlar om brustna intima relationer, handlar med stor sannolikhet om att i sådana fall där gärningsmannen använt våld har detta inte primärt setts som stalking. I dessa fall har istället riskbedömningsinstrumentet SARA:SV använts. Parallellt med föreliggande undersökning har de deltagande polislänen också använt sig av riskbedömningsinstrumentet SARA:SV i fall av partnerrelaterat våld. Detta har resulterat i 698 bedömningar under samma datainsamlingsperiod, vilka redovisas i annat sammanhang. I några av fallen har bedömningar gjorts med både SARA:SV och SAM. Då det inte alltid är samma personer som gjort SARA:SV-bedömningen och SAM-bedömningen, och materialet

är avidentifierat, är det svårt att säga exakt hur många sådana fall det kan röra sig om, men en rimlig uppskattning är ca 20% av SAM-bedömningarna är även bedömda med SARA:SV.

Det var svårt att finna något genomgående mönster när det gäller vilken betydelse polismännen fäste vid olika karakteristika i förföljelsen (Tabell 2). Flera faktorer hade här en stark koppling till vilken grad av risk man bedömde. Särskilt viktigt tycks dock ”upptrappning” vara när det gäller risk för dödligt våld. Denna faktor är också den enda som hade ett signifikant samband starkare än 0.01.

Tabell 2. Typ av stalkingbeteende hos 153 män bedömda enligt SAM i Kalmar och Södertörn 2005-2006 och bedömd risk fortsatt stalking och våld beräknat med χ^2 -test.

Typ av Stalking		Risk för		
		Stalking	Våld	Dödligt våld ¹
1	Gm sprider och/eller samlar information om offret	***	NS	NS
2	Gm meddelar sig offret	***	NS	NS
3	Gm söker närhet till offret	***	***	NS
4	Gm har tagit direktkontakt med offret	**	*	NS
5	Gm skrämmer och hotar indirekt offret	**	***	*
6	Gm hotar öppet offret	NS	***	*
7	Gm brukar våld mot offret	NS	***	*
8	Gm stalking är ihållande	***	**	NS
9	Överträdelse av besöksförbud eller liknande	***	**	*
10	Upptrappning	***	***	**

NS= ej signifikant samband, * p<0,05, **p<0,01, ***p<0,001

¹ Då endast 3 fall bedömdes som hög risk slogs de två kategorierna medel och hög risk ihop till en för en starkare statistisk analys.

Risikfaktorer hos gärningsmännen

Fördelningen av riskfaktorer i undersökningsgruppen enligt SAM framgår av Tabell 3.

Tabell 3. Riskfaktorer hos 153 gärningsmän bedömda enligt SAM i Kalmar och Södertörn 2005-2006.

Risikfaktorer	n	Missing		M	SD	Nej		Delvis		Ja	
11 Aggressiv	152	1	1%	1,53	0,70	18	12%	36	24%	98	64%
12 Besatt	144	9	6%	1,44	0,71	18	12%	44	29%	82	54%
13 Irrationell	149	4	3%	1,14	0,77	35	23%	58	38%	56	37%
14 Förnekande	149	4	3%	1,38	0,78	28	18%	36	24%	85	56%
15 Socialt isolerad	128	25	16%	0,57	0,71	71	46%	41	27%	16	10%
16 Problemfylld tillvaro	144	9	6%	1,21	0,79	33	22%	48	31%	63	41%
17 Psykisk obalans	137	16	10%	1,15	0,77	32	21%	53	35%	52	34%
18 Missbruksproblem	134	19	12%	0,78	0,89	70	46%	23	15%	41	27%
19 Tidigare icke våldsrelaterad kriminalitet	141	12	8%	1,06	0,96	60	39%	12	8%	69	45%
20 Tidigare våldsrelaterad kriminalitet	142	11	7%	1,06	0,95	60	39%	13	8%	69	45%
Total SAM 11-20	141	11	7%	11,65	4,9						

Av Tabell 3 framgår att polisen bedömt att en stor del av gärningsmännen visade prov på en uttalad aggressivitet (64%), besatthet (54%) och förnekande (56%). Det förelåg även en hög grad av en problemfylld tillvaro hos gärningsmännen (41%), liksom en tidigare kriminell belastning. Hela 45% hade en historia av tidigare våldsrelaterad kriminalitet vilket dels för oss framstod som en i det närmaste uppseendeväckande hög siffra, dels kanske gör det något förvånande att de sammanfattande riskbedömningarna som polisen gjorde låg på en så generell låg risknivå (vilket vi återkommer till längre fram).

Av Tabell 3 framgår också att bortfallet har varit litet, dvs polisen har inte haft några större svårigheter att ta ställning till, och fylla i, de olika riskfaktorerna i SAM. Svårast att bedöma har uppenbarligen varit "socialt isolerad" med 16% bortfall, medan "aggressivitet" endast betingade ett enda bortfall. Det synes således som om användningen av SAM inte medförde några större oklarheter eller andra problem när de gäller att ta ställning till riskfaktorerna i SAM hos de misstänkta gärningsmännen i denna undersökning.

De flesta av riskfaktorerna hade en mycket stark koppling till vilken grad av risk man bedömde (Tabell 4).

Tabell 4. Riskfaktorer hos 153 gärningsmän bedömda enligt SAM i Kalmar och Södertörn 2005-2006 och bedömd risk fortsatt stalking och våld beräknat med χ^2 -test.

Riskfaktorer		Risk för		
		stalking	våld	dödligt våld ¹
11	Aggressiv	***	***	**
12	Besatt	***	***	**
13	Irrationell	***	***	***
14	Förnekande	***	***	*
15	Socialt isolerad	*	NS	NS
16	Problemfylld tillvaro	***	***	**
17	Psykisk obalans	***	***	***
18	Missbruksproblem	NS	***	***
19	Tidigare icke våldsrelaterad kriminalitet	NS	***	*
20	Tidigare våldsrelaterad kriminalitet	*	***	***

NS= ej signifikant samband, * p<0,05, **p<0,01, ***p<0,001

¹ Då endast 3 fall bedömdes som hög risk slogs de två kategorierna medel och hög risk ihop till en för en starkare statistisk analys.

Sårbarhetsfaktorer hos offren

När det gäller den avslutande delen i SAM, där eventuella sårbarhetsfaktorer hos offren skall bedömas, så var dessa betydligt mer sällsynt förekommande jämfört med riskfaktorer hos de misstänkta gärningsmännen (Tabell 5).

Tabell 5. Sårbarhetsfaktorer hos 153 offer till gärningsmän bedömda enligt SAM i Kalmar och Södertörn 2005-2006.

Sårbarhetsfaktorer	n	Missing	M	SD	Nej	Delvis	Ja
21 Inkonsekvent beteende gentemot gärningsmannen	152	1 1%	0,45	0,73	104 68%	27 18%	21 14%
22 Inkonsekvent attityd gentemot gärningsmannen	151	2 1%	0,40	0,69	109 71%	24 16%	18 12%
23 Stor rädsla för gärningsmannen	152	1 1%	0,90	0,69	44 29%	79 52%	29 19%
24 Dålig tillgänglighet till skyddsåtgärder	152	1 1%	0,24	0,54	124 81%	20 13%	8 5%
25 Social isolering	150	3 2%	0,15	0,43	131 86%	15 10%	4 3%
26 Problemfylld tillvaro	152	1 1%	0,51	0,67	90 59%	47 31%	15 10%
27 Psykisk obalans	147	6 4%	0,33	0,58	106 69%	33 22%	8 5%
28 Missbruksproblem	148	5 3%	0,12	0,43	136 89%	6 4%	6 4%
29 Osäker livssituation	148	5 3%	0,53	0,73	90 59%	37 24%	21 14%
30 Oro för närstående eller andra av offret beroende personer	149	4 3%	0,83	0,86	69 45%	36 24%	44 29%
Total Sårbarhetsfaktorer 21-30	151	2 1%	4,50	3,86			

Av Tabell 5 framgår att den vanligaste sårbarhetsfaktorn var ”oro för närstående”, vilken förekom helt eller delvis hos inte mindre än 53% av offren. Det var särskilt hos dem som hade haft en tidigare kärleksrelation som denna oro fanns. I de fall där sårbarhetsfaktorn definitivt förelåg var det hela 91% (N=40) som var en ex-partner.

Det kan noteras att även om förekomsten av sårbarhetsfaktorer inte var så uttalad så berodde detta inte på något internt bortfall, dvs. att polisen skulle ha haft svårt att ta ställning till, och fylla i, dessa faktorer. Tvärtom så är bortfallet påfallande lågt, med 4% som det enskilt högsta bortfallet. Detta talar förstås för att SAM i denna del, liksom i de ovan tidigare redovisade delarna, synes vara förhållandevis lätt att använda.

Det förhållandevis låga antalet sårbarhetsfaktorer hos offren till trots, så visade det sig att dessa korrelerar väl med vilken grad av risk som man bedömer, dvs de individer som har bedömts ha stor risk att bli utsatt för fortsatt stalking eller någon form av våld har fler sårbarhetsfaktorer än de som bedömts som låg risk (Tabell 6).

Tabell 6. Sårbarhetsfaktorer hos 153 offer till gärningsmän bedömda enligt SAM i Kalmar och Södertörn 2005-2006 och bedömd risk fortsatt stalking och våld beräknat med χ^2 -test.

Sårbarhetsfaktorer		Risk för		
		stalking	våld	dödligt våld ¹
21	Inkonsekvent beteende gentemot gärningsmannen	**	**	NS
22	Inkonsekvent attityd gentemot gärningsmannen	*	**	*
23	Stor rädsla för gärningsmannen	***	***	NS
24	Dålig tillgänglighet till skyddsåtgärder	NS	***	*
25	Social isolering	NS	*	NS
26	Problemfylld tillvaro	*	***	**
27	Psykisk obalans	*	***	**
28	Missbruksproblem	NS	**	***
29	Osäker livssituation	***	***	***
30	Oro för närstående eller andra av offret beroende personer	***	***	**

NS= ej signifikant samband, * p<0,05, **p<0,01, ***p<0,001

¹ Då endast 3 fall bedömdes som hög risk slogs de två kategorierna medel och hög risk ihop till en enda för att ge en starkare statistisk analys.

Av Tabell 6 framgår att särskilt missbruksproblem och en osäker livssituation har ansetts förenat med högst risker för såväl våld i generell mening som för dödligt våld. Att rädsla för gärningsmannen (faktor 23) inte synes ha någon koppling till att polisen bedömt hög risk för dödligt våld kan i förstone synas något förvånande med tanke på att det är just sådan rädsla som av forskarna brukar anges som särskilt viktigt att ta hänsyn till vid riskbedömningar eftersom ju offret vid risk för riktat våld i allmänhet är den som känner gärningsmannen och hans/hennes kapacitet bäst (ex vis Campbell, 1995). I detta fall är dock rädsla att betrakta som en sårbarhetsfaktor, dvs. det är inte adekvat rädsla som har bedömts här (att vara rädd för en farlig person är ju adekvat), utan det är när offret anses vara så rädd att man kan ana att man kanske inte kommer att följa uppgjorda skyddsplaner, eller dylikt, som man har bedömt att denna riskfaktor föreligger.

Av särskilt vikt att notera här är förstås det faktum att sårbarhetsfaktorerna har en koppling till vilken grad av risk som polisen har bedömt. Detta innebär att det *de facto* är viktigt att ta hänsyn till också offrets situation när man gör en riskbedömning – inte bara till riskfaktorer hos gärningsmännen. Vi kommenterar detta fynd närmare i vår slutdiskussion.

Sammanfattande riskbedömningar

Att arbeta utifrån SAM innebär att man avslutningsvis gör en sammanfattande riskbedömning enligt principen ”låg”, ”medium” eller ”hög” avseende tre kriterier: ”Risk för fortsatt stalking”, ”Risk för våld”, samt ”Risk för dödligt våld”. I denna undersökning utföll dessa bedömningar enligt Tabell 7.

Tabell 7. Sammanfattande riskbedömning för 153 män bedömda enligt SAM i Kalmar och Södertörn 2005-2006.

	Låg		Medel		Hög	
Risk för fortsatt stalking	14	9%	48	31%	91	59%
Risk för våld	68	44%	67	44%	18	12%
Risk för dödligt våld	125	82%	25	16%	3	2%

Av Tabell 7 framgår att risken för att förföljelsen skall fortsätta om ingen åtgärd sätts in bedöms som medium eller hög i hela 90% av fallen. I 59% av fallen har man bedömt denna risk som hög. När det gäller risken för våld har man emellertid bedömt betydligt lägre risk. I knappt 12% av fallen bedömde man att det förelåg hög risk för att offret skulle drabbas av våld, och i endast 2% (3 fall) bedömde man att det förelåg hög risk för dödligt våld. Dessa tre högriskfall rörde före detta män som inte accepterat att kvinnan brutit förhållandet. Männerna uppvisade något olika bild beträffande förekomst av riskfaktorer – någon hade uttalade alkoholproblem, en annan uttalade psykiska problem. Det gemensamma i dessa tre fall var att de drabbade kvinnorna hade en rad sårbarhetsfaktorer. Samtliga tre offer bedömdes exempelvis uppvisa en uttalad inkonsekvent attityd och beteende gentemot gärningsmännen.

Att risken för våld inte bedömdes högre var, som tidigare nämnts, något förvånande mot bakgrund av att över hälften av de misstänkta gärningsmännen tidigare var dömda för, eller åtminstone skäligen misstänkta för, mer eller mindre allvarliga våldsbrott. Det finns dock en signifikant skillnad härvidlag mellan dem som tidigare hade dömts för våldsbrott och övriga gärningsmän. De som hade en tidigare sådan belastning hade i högre grad bedömts utgöra risk för fortsatt stalking ($p=0,029$), liksom högre risk för att bruka våld ($p=0,000$), och också högre risk att göra sig skyldiga till dödligt våld ($p=0,012$).

Skillnader i sammanfattande riskbedömningar mellan länen

Det förelåg vissa skillnader mellan Södertörn och Kalmar vad gällde sammanfattande riskbedömningar – åtminstone vad avser hur ofta man bedömer höga risker i de olika länen. Av Tabell 8 framgår att det inte förelåg någon skillnad i statistisk mening när det gällde bedömda risker för fortsatt stalking. Där låg man mycket lika, och relativt högt (knappt 60%), i båda länen. När det gällde risker för våld, i såväl generell mening som dödligt våld, fanns emellertid skillnader. Södertörn bedömde i större utsträckning, nästan dubbelt så ofta, risken som ”hög” vad avser såväl generellt våld som dödligt våld. Emellertid bör man här hålla i minnet att man mycket väl kan ha olika typer av fall där det i praktiken är så att Södertörn har haft att bedöma en population som verkligen är behäftad med högre risker än vad Kalmar har haft. Vi har inte inom ramen för denna undersökning företagit någon kontroll av interbedömarreliabiliteten hos polisen i de båda länen (vilket dock planeras i kommande studier). Dock kan sägas att poliserna i de båda länen har fått exakt samma utbildning, av samma utbildare, med träning på exakt samma övningsfall, vilket sannolikt borgar för att interbedömarreliabiliteten är god. Det är därför troligt att Södertörn *de facto* har haft ett klientel där det förelåg högre risker i jämförelse med Kalmar.

Tabell 8. Bedömd risk för 153 män bedömda enligt SAM i Kalmar och Södertörn 2005-2006, fördelade på respektive län.

	Låg		Medel		Hög		sign. mellan länen
Risk för fortsatt stalking	14	9%	48	31%	91	59%	NS
Risk för våld	68	44%	67	44%	18	12%	***
Risk för dödligt våld	125	82%	25	16%	3	2%	***
Kalmar							
Risk för fortsatt stalking	8	9%	30	33%	53	58%	
Risk för våld	51	56%	34	37%	6	7%	
Risk för dödligt våld	86	95%	5	5%	0	0%	
Södertörn							
Risk för fortsatt stalking	6	10%	18	29%	38	61%	
Risk för våld	17	27%	33	53%	12	19%	
Risk för dödligt våld	39	63%	20	32%	3	5%	

χ^2 test, NS= ej signifikant samband, * $p<0,05$, ** $p<0,01$, *** $p<0,001$

Skyddsåtgärder

En viktig del i denna undersökning var att studera vilka skyddsåtgärder som polisen initierade utifrån den utförda riskbedömningen. Alla ifyllda bedömningar enligt SAM skulle således följas av förslag till skyddsåtgärder vilket dokumenterades enligt Bilaga 3. I Tabell 9 är redovisat *vilka* skyddsåtgärder polisen företog, och *i vilken utsträckning* detta skedde, samt vilken koppling detta hade till den sammanfattande riskbedömning man hade gjort.

Tabell 9. Skyddsåtgärder för 153 offer till gärningsmän bedömda enligt SAM i Kalmar och Södertörn 2005-2006 och bedömd risk fortsatt stalking och våld beräknat med χ^2 -test.

Skyddsåtgärder	N (%)	Missing	Risk för		
			stalking	våld	dödligt våld ¹
Registerslagning	111 (98%)	40 (26%)	NS	NS	NS
”Barn i fara” – Kontakt socialtjänsten	72 (47%)	7 (5%)	***	**	NS
Ansökan om besöksförbud	59 (39%)	3 (2%)	*	***	*
Målsägandebiträde	30 (20%)	12 (8%)	NS	***	***
Kontakt åklagare	76 (50%)	18 (12%)	*	**	NS
Skyddat boende	10 (7%)	30 (20%)	NS	NS	***
Kontakt kvinnojour	5 (3%)	91 (60%)	NS	NS	NS

NS= ej signifikant samband, * $p<0,05$, ** $p<0,01$, *** $p<0,001$

¹ Då endast 3 fall bedömdes som hög risk slogs de två kategorierna medel och hög risk ihop till en för en starkare statistisk analys.

Tabell 9 visar att registerslagning förekommer i så gott som samtliga fall. Även kontakt med socialtjänsten sker regelmässigt då det finns barn i förhållandena (i 47% av förhållandena fanns det barn under 18 år). Av Tabell 9 framgår också att man förordnar med målsägandebiträde och initierar besöksförbud när man har bedömt höga risker, vilket förefaller naturligt – liksom att det finns en stark koppling mellan ”skyddat boende” och hög risk för dödligt våld. Huruvida det så småningom verkligen blev något besöksförbud efter

åklagarinträde kommer så småningom att bli föremål för en särskild studie, liksom hur polisens skyddsåtgärder har fallit ut i form av våldsprevention.

Av stort intresse var att brottsoffren i hela 94% av fallen medverkade i såväl utredningen som valde att acceptera och ta emot de skyddsåtgärder som polisen ville sätta in. Det har nämligen tidigare visat sig att särskilt offer för partnerrelaterat våld inte alltid är benägna att göra detta. I utvecklingsarbetet av SARA i Kalmar 2001-2002, exempelvis, valde hela 24% av brottsoffren att inte ta emot det skydd som polisen ansåg vara lämpligt (Belfrage & Strand, 2003). Efter detta har polisen i Kalmar, liksom i Södertörn, ägnat betydligt mer uppmärksamhet åt brottsoffrens behov av motiverande och stödjande samtal, vilket uppenbarligen har haft effekt. I en särskild studie av de brottsoffer som i den ovan nämnda Kalmar-studien inte medverkade i skyddsåtgärderna visade det sig att dessa offer i hög grad var att betrakta såsom särskilt sårbara och i behov av mycket stöd och hjälp för att de ska vara beredda att fullfölja en utredning och att acceptera polisiära skyddsåtgärder (Lewin, 2007).

Slutsatser och avslutande diskussion

Denna undersökning har i viss utsträckning bekräftat tidigare kunskap på området, men också visat en del annorlunda och i förstone något oväntade resultat. Den av polisen bedömda risken för allvarligt våld visade sig exempelvis generellt sett vara mycket låg, vilket skiljer sig påtagligt från annan forskning. Detta särskilt som högst risk för våld vid stalking oftast brukar anses vara för handen när det finns en tidigare partnerrelation, vilket ju i hög grad är fallet i denna undersökning. Inte mindre än 76% av fallen var att hänföra till en relationsproblematik. Det finns emellertid en rimlig förklaring till denna skillnad. Under projektperioden har de deltagande länen utöver arbetet med SAM också arbetat med, och fyllt i, SARA:SV (ett riskbedömningsinstrument att användas vid partnervåld). Man har härvidlag levererat inte mindre än 698 sådana bedömningar – de flesta (ca 80%) utan att någon SAM-bedömning har gjorts i samma ärende. Detta betyder sannolikt att när det handlat om avslutade relationer så har SARA:SV i hög grad använts när det har funnits inslag av våld, medan SAM har använts när det har handlat om trakasserier och förföljelser *utan* inslag av våld. Detta verifieras också av den mycket låga andelen misstänkta våldsbrott (misshandel) i undersökningsgruppen (9%).

Inte minst utifrån ovanstående resultat är vår bedömning efter att ha genomfört denna studie att SARA:SV generellt sett utgör ett naturligt och fullgott inslag som grund för bedömning av risker vid partnerrelaterat våld, också innehållande inslag av stalking. SAM synes vara ett instrument att ha till hands antingen om man vill ytterligare fördjupa sin analys i fall där risken för våld bedöms vara ringa men där risken för fortsatt förföljelse kanske är större, eller att i hög grad användas vid fall av stalking som inte har anknytning till före detta kärleksrelationer.

Undersökningen har också givit vid handen att de riskfaktorer som finns upptagna i SAM verkligen tycks ha en koppling till risk eftersom ju fler riskfaktorer som polismännen har ansett finnas hos de misstänkta gärningsmännen, desto högre har man bedömt risken för såväl fortsatt stalking som för våld. Av stort intresse här är att samma förhållande gäller även beträffande sårbarhetsfaktorer hos offren. Också här föreligger klara statistiska samband mellan antal sårbarhetsfaktorer hos offren och vilken grad av risk som polismännen har ansett förelegat. Ju fler sårbarhetsfaktorer, desto högre risk. Detta faktum talar för att sårbarhetsfaktorer hos offren bör vara en viktig del i en riskbedömning vid riktat våld, eftersom detta bidrar till att ge en så fullständig bild som möjligt av situationen.

Det tycks som om ett strukturerat sätt att bedöma risker vid stalking har fungerat bra för polisen. Användandet av SAM har genererat ett förhållandevis litet internt bortfall, dvs. man har relativt lätt kunnat söka reda på relevant information och därmed ta ställning till, och fylla i, riskfaktorerna i SAM. Givet det enormt breda spektrum av problem som ryms inom området stalking är det svårt att tänka sig att man skulle kunna konstruera ett mer aktuariskt instrument att användas här, dvs. ett instrument där man räknar fram risk numeriskt i termer av procentuella risker. Stalking inbegriper allt ifrån grannbråk, psykiskt sjuka erotomaner och före detta partners med en mängd olika personligheter, till rättshaverister och psykiskt sjuka paranoiker. Att arbeta med en förhållandevis bred, men strukturerad, checklista med grund i forskningslitteraturen såsom SAM är synes således vara ett i den praktiska verkligheten väl fungerande sätt.

Vetenskapliga studier ger inte bara vissa svar på uppställda frågeställningar – de skapar som regel också nya frågor som är angelägna att söka besvara. Så också i denna studie. Den stora andelen stalkingfall som kan karakteriseras såsom partnerrelaterade visar att det idag i alltför

hög grad är möjligt för den partnern som har svårt att acceptera en brytning att alltför lättvindigt, utan några större risker för lagföring, kunna trakassera och psykiskt plåga sin före detta partner. Vi upplever här en tydlig frustration hos de poliser som deltagit i denna studie. ”*Vi saknar verktyg i verktygslådan*”, är en av de kommentarer vi mött, vilket vi tolkar som om arbetet med att förbättra riskbedömning och riskhantering för brottsoffer ibland upplevs som meningslöst eftersom man ändå inte tycker sig ha något skydd med lagligt stöd att använda sig av. I denna studie har polisen i hälften av fallen valt att kontakta åklagare och i något färre fall i samband med detta initierat besöksförbud (39%). Huruvida detta så småningom föranledde en rättslig process och i vilken mån detta verkligen ledde till några åtgärder är, som tidigare nämnts, inte känt av oss men kommer att bli föremål för vidare analys.

Det problematiska i att polisen kan känna frustration avhängigt brist på åtgärder med rättsligt stöd kan åskådliggöras av förhållandena i Storbritannien där polisen bedömde att de under 1998 fått kännedom om mellan 200 000 och 400 000 fall av stalking, men där endast cirka 2 000 personer slutligen dömdes för detta brott (Finch, 2001). Detta menar författaren tydliggör polisens roll som ”gate keeper” i dessa sammanhang. När den utredande polisen gör bedömningen att fallet inte är värt att föras vidare, så kommer knappast ärendet vidare. I denna studie var det dock uppenbart så att polisen hade lyckats mycket väl med att motivera brottsoffren till att såväl medverka i utredningen som att acceptera de föreslagna polisiära åtgärderna (endast 6% valde att inte fullfölja sin medverkan i utredningen).

Föremål för framtida forskning bör också bli att närmare studera de fall av stalking som inte är att anse som partnerrelaterade. Sådana fall var förhållandevis få i denna undersökning, vilket vi inte riktigt vet varför. De s. k. ”kändisstalkers” som finns i denna studie är exempelvis mycket få, samtidigt som vår praktiska erfarenhet säger oss att många kända människor, kanske till och med de flesta, *de facto* är drabbade, eller åtminstone någon gång drabbas av, systematiska förföljelser. Huruvida det härvidlag föreligger en underrapportering till polisen på grund av att denna typ av offer inte anser att det är någon idé att göra någon anmälan avhängigt bristande resurser hos polisen, eller att man anlitar privata alternativ eller alternativ vid sin arbetsplats (mediabolag och större företag har exempelvis som regel egna säkerhetsavdelningar), eller att problemet är strikt storstadsrelaterat (Södertörn är ju att betrakta som en förort och Kalmar en medelstor stad), eller att problemet kanske är överdrivet, är svårt att egentligen veta. Framtida forskning bör således rikta in sig på olika slags subgrupper av stalking avhängigt att det totala problemområdet ”stalking” är så brett till sin natur.

En typ av allvarlig förföljelse utgör den som ofta benämns ”hedersrelaterad”. Detta är ett problem som till stora delar skiljer sig på flera punkter avsevärt från mer traditionell form av förföljelse. De riskfaktorer som är traditionellt viktiga vid riskbedömningar av framtida våld är ofta helt irrelevanta i dessa sammanhang. Särskilt Södertörn har här påpekat behov av ett bedömningsinstrument med inriktning mot just den problematiken. Även här behövs således mer forskning och större kunskaper.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att SAM som utgångspunkt vid riskbedömningar i fall av stalking synes fungera väl med en hög grad av validitet i form av en mycket stark koppling mellan de riskfaktorer och sårbarhetsfaktorer som ingår i instrumentet och den grad av risk som polisen bedömer. Utöver detta har instrumentet uppenbarligen ansetts vara lättanvänt i en polisiär kontext eftersom bortfallet i de riskbedömningar polisen har gjort har varit påfallande lågt. Huruvida de vidtagna åtgärderna har haft önskad effekt i form av brottsprevention kommer att bli föremål för analys i en kommande studie varvid resultaten som därvid

framkommer ytterligare kommer att skänka ljus åt den betydelse som ett arbete med strukturerade riskbedömningar kan ha.

Referenser

- Australian Bureau of Statistics. (1996). *Women's safety Australia 1996*. Canberra: Australia.
- Belfrage, H. & Strand, S. (2002). *Polisiär bedömning av risk för upprepat partnervåld. Resultat av ett års arbete med strukturerade riskbedömningar enligt SARA i Kalmar, Kronoberg och Blekinge län*. Sundsvall: Rättspsykiatriska regionkliniken.
- Belfrage, H. & Strand, S. (2003). *Utveckling av ett riskinstrument för polisiär bedömning av risk för upprepat partnervåld (SARA:PV). Slutrapport från ett utvecklingsprojekt i Kalmar, Kronoberg och Blekinge län*. Sundsvall: Rättspsykiatriska regionkliniken.
- Belfrage, H. & Strand, S. (2006). *Polisiär riskbedömning och riskhantering i fall av stalking. En undersökning av polisiära bedömningar och åtgärder utifrån SAM i två polislän i Sverige*. Presentation vid konferens om Stalking, Sundsvall, 25-26 oktober, 2006.
- Brottsförebyggande rådet. (2006). *Stalking i Sverige. Omfattning och åtgärder*. Rapport 2006:3.
- Budd, T. & Mattison, J. (2000). *The extent and nature of stalking: Findings from the 1998 British Crime Survey*. Home Office Research Study no 210. London: Home Office.
- Campbell, J. C. (1995). *Assessing dangerousness. Violence by sexual offenders, batterers, and child abusers*. London: Sage.
- Hart, S. D., Cox, D. N. & Hare, R. D. (1995). *The Hare Psychopathy Checklist: Screening Version*. Toronto: Multi Health Systems.
- Justitiekommitténs betänkande 2004/05:JuU20. *Stalking*.
- Kropp, P. R., Hart, S. D. & Lyon, D. (2002). Risk assessment of stalkers: Some problems and possible solutions. *Criminal Justice and Behavior* 29: 590-616.
- Kropp, P. R., Hart, S. D. & Belfrage, H. (2005). *Brief spousal assault form for the evaluation of risk (B-SAFER). User manual*. Vancouver: Proactive Resolutions.
I svensk översättning: Belfrage, H. (2005). *SARA:SV. Bedömning av risk för upprepat partnervåld*. Användarmanual. Svensk översättning av Kropp, P. R., Hart, S. D. & Belfrage, H.: *B-SAFER. Brief spousal assault form for the evaluation of risk*. Sundsvall: Rättspsykiatriska regionkliniken.
- Lewin, C. (2006). *Varför medverkar en del offer inte i polisutredningen gällande partnervåld? Vilka är det och hur kan de förstås medverka?* D-uppsats i kriminologi. Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Meloy, J. R. (1998). *The psychology of stalking: Clinical and forensic perspectives*. New York: Academic Press.
- Mullen, P. E., Pathé, M., Purcell, R., & Stuart, G. W. (1999). Study of stalkers. *American Journal of Psychiatry* 156:1244-1249.

Odgers, C. L. & Moretti, M. M. (2002). Aggressive and Antisocial Girls: Research Update and Challenges. *International Journal of Forensic Mental Health, 1 (2)*, 103-119.

Palarea, R. E., Zona, M. A., Lane, J. C. & Langhinrichsen-Rohling, J. (1999). The dangerous nature of intimate relationship stalking: Threats, violence, and associated risk factors. *Behavioral Sciences and the Law 17*:269-283.

Strand, S. (2006). *Violence Risk Assessment in Male and Female Mentally Disordered Offenders – Differences and Similarities*. Sundsvall, Avhandling vid Mittuniversitetet ISBN 91-85317-21-7

Strand, S. & Belfrage, H. (2005). Gender differences in psychopathy in a Swedish sample. *Behavioral Science and Law. 2*:1-14.

Tjaden, P. & Thoennos, N. (1998). *Stalking in America: Findings from the national violence against women survey*. National Institute of Justice.

Webster, C. D., Douglas, K. S., Eaves, D. & Hart, S. D. (1997). *HCR-20. Assessing risk for violence. Version 2*. Vancouver: Simon Fraser University.

Bilagor

Bilaga 1. SAM

Underlag för polisiär bedömning av risker vid stalking Stalking Assessment and Management (SAM) P. R. Kropp & S. D. Hart	
ID-uppgifter: _____	Nummer: _____
Ifylld av (text): _____	Datum: _____
Informationskällor: ☐ Intervju med den misstänkte/gärningsmannen ☐ Intervju med offret/offren ☐ Övrigt _____	Bedömningsprocedur: J = Riskfaktor föreligger; D = Riskfaktor föreligger möjligen eller delvis; N = Riskfaktor föreligger ej; -- = Otillräcklig information
Typ av stalking (Bedöm mönster och karakteristika i förföljelsen)	J, D, N
1. Gärningsmannen sprider och/eller samlar information om offret ➤ Sprider illvilliga rykten och förtal ➤ Gör diverse efterforskningar	
2. Gärningsmannen meddelar sig till offret ➤ Meddelar sig på avstånd till offret via telefon, e-mail, fax, brev eller liknande	
3. Gärningsmannen söker närhet till offret ➤ Iakttar, följer på avstånd, avlyssnar, fotograferar, gör intrång, stjälar offrets tillhörigheter, besöker offrets arbetsplats, etc.	
4. Gärningsmannen har tagit direktkontakt med offret ➤ Närbkontakt i form av tilltal, beröring, förföljelse	
5. Gärningsmannen skrämmer och hotar indirekt offret ➤ Beteendet är uppenbart ämnat att skrämma offret, ex vis vandalism, aggressivt tilltal, indirekta hot, djurplågeri	
6. Gärningsmannen hotar öppet offret ➤ Öppna och trovärdiga hot, antingen verbala eller uppvisande av olika slags vapen	
7. Gärningsmannen brukar våld mot offret ➤ Har orsakat fysisk skada på offret, med eller utan vapen ➤ Även sexuella övergrepp räknas hit	
8. Gärningsmannens stalking är ihållande ➤ Gärningsmannen lägger ned stor kraft och tid på sin stalking ➤ Detta oavsett konsekvenser och vidtagna åtgärder	
9. Överträdelse av besöksförbud eller liknande ➤ Gärningsmannen har i sin stalking överträtt besöksförbud eller andra restriktioner	
10. Upptrappning ➤ Gärningsmannens beteende har trappats upp i frekvens och/eller svårighetsgrad	

Riskfaktorer hos gärningsmannen (<i>Bedöm psykosocial funktionsnivå</i>)	J, D, N
<p>11. Aggressiv</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Gärningsmannen uppvisar en stor aggressivitet gentemot offret ➤ Det finns en olöst konflikt med offret ➤ Det finns olösta relationsproblem med offret ➤ Gärningsmannen ger uttryck för aggressiva tankar, fantasier eller planer riktade mot offret 	
<p>12. Besatt</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Gärningsmannen ägnar stor tid åt tankar på offret ➤ Talar ständigt om offret ➤ För dagbok, journal, eller anteckningar om offret ➤ Gärningsmannen ger uttryck för aggressiva tankar, fantasier eller planer ➤ Beteendet medför att gärningsmannen försummar sina normala dagliga rutiner eller vanor 	
<p>13. Irrationell</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Gärningsmannens resonemang eller uppfattningar är ologiska, konstiga eller förvirrade ➤ Tolkar händelser och situationer felaktigt ➤ Tecken på vanföreställningar/psykisk sjukdom 	
<p>14. Förnekande</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Gärningsmannen tar inte ansvar för, eller förnekar helt, sin stalking ➤ Minimerar eller förnekar helt sitt beteende ➤ Minimerar eller förnekar offrets rädsla ➤ Skyller ifrån sig (är själv offret, etc) ➤ Har en attityd som stöder eller ursäktar stalking (ex vis äganderättsbehov) 	
<p>15. Socialt isolerad</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Gärningsmannen klarar inte av, eller är omotiverad, att tillbringa tid med andra människor ➤ Låg grad av kontakt med familj och vänner ➤ Låg grad av fritidsaktiviteter ➤ Dålig social kompetens 	
<p>16. Problemfylld tillvaro</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Gärningsmannen har en livssituation karakteriserad av svårigheter och problem ➤ Problem i relationer ➤ Problem på arbetsmarknaden ➤ Ekonomiska problem ➤ Juridiska problem ➤ Fysisk sjukdom 	
<p>17. Psykisk obalans</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Gärningsmannen är uppriven och kan ha psykiska problem ➤ Orolig och ångestladdad ➤ Deprimerad och bräcklig ➤ Själv mordstankar 	
<p>18. Missbruksproblem</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Gärningsmannen har på grund av missbruk fått problem i arbetslivet, ekonomiska problem, hälsoproblem, etc ➤ Missbruk av alkohol ➤ Missbruk av droger ➤ Missbruk av läkemedel 	
<p>19. Tidigare icke våldsrelaterad kriminalitet</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Gärningsmannen har tidigare gjort sig skyldig till annan, icke våldsrelaterad, kriminalitet ➤ Tillgreppsbrott ➤ Trafikbrott ➤ Missbruksrelaterade brott ➤ Missbruk av permission eller andra friförmåner från institution 	

<p>20. Tidigare våldsrelaterad kriminalitet</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Gärningsmannen har tidigare gjort sig skyldig till våldskriminalitet ➤ Tidigare stalking ➤ Hot ➤ Vapenbrott ➤ Misshandel ➤ Sexualbrott 	
Sårbarhetsfaktorer hos offret (<i>Bedöm psykosocial funktionsnivå</i>)	
<p>21. Inkonsekvent beteende gentemot gärningsmannen</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Offrets uppträdande mot gärningsmannen är så inkonsekvent att det kan äventyra hennes säkerhet ➤ Sänder "dubbla budskap" ➤ Kontakter själv gärningsmannen indirekt eller direkt ➤ Håller ingen "rak linje" i sitt beteende 	
<p>22. Inkonsekvent attityd gentemot gärningsmannen</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Offrets attityd gentemot gärningsmannen är så inkonsekvent att det kan äventyra hennes säkerhet ➤ Minimerar eller förnekar gärningsmannens beteende ➤ Minimerar eller förnekar risken för våld ➤ Klandrar sig själv ➤ Anser att gärningsmannens beteende till viss del är rättfärdigat 	
<p>23. Stor rädsla för gärningsmannen</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Offret är så rädd för gärningsmannen att det kan äventyra hennes säkerhet ➤ Panikslagen/skräckslagen ➤ Vågar inte följa en skyddsplan vid en konfrontation med gärningsmannen 	
<p>24. Dålig tillgänglighet till skyddsåtgärder</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Offret saknar möjlighet, förmåga, eller motivation att söka rättslig hjälp ➤ Okunnig om lagar, rättigheter och hjälporganisationer ➤ Ovillig att söka hjälp ➤ Dålig tillgång till adekvat hjälp 	
<p>25. Social isolering</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Offret saknar möjlighet eller motivation att umgås med andra människor ➤ Låg grad av kontakt med familj och vänner ➤ Låg grad av fritidsaktiviteter ➤ Dålig social kompetens 	
<p>26. Problemfylld tillvaro</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Offret har en livssituation karakteriserad av svårigheter och problem ➤ Problem i relationer ➤ Problem på arbetsmarknaden ➤ Ekonomiska problem ➤ Juridiska problem ➤ Fysisk sjukdom 	
<p>27. Psykisk obalans</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Offret är uppriven och kan ha psykiska problem ➤ Orolig och ångestladdad ➤ Deprimerad och bräcklig ➤ Själv mordstankar 	
<p>28. Missbruksproblem</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Offret har på grund av missbruk fått problem i arbetslivet, ekonomiska problem, hälsoproblem, eller liknande ➤ Missbruk av alkohol ➤ Missbruk av droger ➤ Missbruk av läkemedel 	

Bilaga 2. Bakgrundsfaktorer**SAM**

Bakgrundsfakta:

Kod: _____ Bedömning nummer: _____

Ålder: _____ Kön: _____ Län: _____

Invandrarbakgrund:

Gärningsman (om känd) Ja Nej Om ja, vilket land: _____

Offer Ja Nej Om ja, vilket land: _____

Misstänkt gärning: _____

Offrets relation till gärningsmannen:

(F d) partner Vän Bekant/arbetskamrat

Främling Annat: _____

Besöksförbud finns Ja Nej

Målsäganden medverkar i brottsutredningen ja nej

Målsäganden medverkar i skyddsåtgärder ja nej

Beskriv förföljelsen:

Datum för förföljelsens början: _____

Datum för den senaste händelsen: _____

Beskrivning av fallet:

Ansvarig för bedömningen:

FU-ledare Namn: _____

Datum: _____

Definitioner

Kod:

Första bokstaven i efternamnet, första bokstaven i förnamnet, årtalet personen är född.

Till exempel: Karl Andersson född 1961 **kod: AK61**

Bedömning nummer:

Första gången personen är föremål för bedömning ger bedömning nummer 1. Kommer gärningsmannen in för ett nytt brott som genererar en ny bedömning är detta bedömning nummer 2 osv.

Ålder:

Personens ålder vid bedömningstillfället i hela år.

Kön:

Man eller kvinna.

Län:

Fyll i den länsbokstav där bedömningen görs. A- eller H-län.

Invandrarbakgrund:

För att svara ja på denna variabel skall personen uppfylla minst ett av följande kriterier:

Personen är utländsk medborgare

Personen är född utomlands

Personens **BÅDA** föräldrar är födda utomlands

Observera att variabeln gäller både för gärningsman och offer.

Om någon person har invandrarbakgrund fyll i det land som personen invandrat från.

Misstänkt gärning:

Fyll i samtliga gärningar som personen misstänks för vid aktuell situation.

Relation till offret:

Fyll i den relation som gärningsmannen har till offret. Om den kategorin saknas så fyll i den aktuella relationen under "Annan relation" och förklara hur den ser ut. Mer än en kategori kan fyllas i.

Besöksförbud finns:

Fyll i om det vid tidpunkten för gripandet fanns ett besöksförbud gentemot offret.

Målsäganden medverkar i brottsutredningen:

Notera om målsäganden medverkar i den pågående brottsutredningen.

Målsäganden medverkar i skyddsåtgärder

Notera om målsäganden medverkar i de föreslagna skyddsåtgärderna.

Ansvarig för riskbedömningen:

Notera den FU-ledare som är ansvarig för bedömningen samt datum för bedömningen.

Bilaga 3. Skyddsåtgärder Södertörn och Kalmar
Skyddsåtgärder Södertörn

SAM – RISKBEDÖMNING VID STALKING

SKYDDS / ÅTGÄRDSPLAN – AKUTA ÅTGÄRDER.

Datum för bedömning:		Knr:	
Riskbedömning – (överförd från Sara s 3.) _____ Nära tid. _____ Framtid. _____ Dödligt våld		Ansvarig <u>polisiär</u> Fu-ledare:	
Riskbedömd person:			Pnr:
Målsägandens namn:			
OBLIGATORISKA AKUTA ÅTGÄRDER – NOTERA BESLUTS DATUM OCH BESLUTANDES NAMN:			
1. Finns barn under 18 år? ☐ Nej ☐ Ja - anmälan till Soc!	Anmälan Soc. genom fax, anm, tfn etc:	Datum / Namn:	
2. Ansökan om besöksförbud? ☐ Nej. ☐ Ja - ansökan till åklagare	Ansökan ingiven?, beslut? etc:		
3. Begäran om målsägandebiträde? ☐ Nej. ☐ Ja - begäran till åklagare	Begäran ingiven, ev. önskemål - namn		
4. Åklagare kontaktad <u>ang. p. 2 & 3</u> ? ☐ Nej. ☐ Ja:	Åkl. namn / ev. beslut:		
5. Behov av akut skyddat boende? ☐ Nej. ☐ Ja:	Soc.jour /Släkting-vän/ Kvinnojourn-Hotell etc:		
6. <u>Ansöker</u> om skyddstelefon? ☐ Nej. ☐ Ja:	Skyddstelefon förordas av FuL? ☐ Förordas! ☐ Förordas ej!	Beslut PSK: ☐ Beviljas. ☐ Beviljas ej.	
☐ <u>Övriga</u> vidtagna akuta åtgärder: (rondering? – bevakning? – annat?)			
☐ <u>Inga</u> skyddsåtgärder behöver vidtagas. (Utöver obligatoriska åtgärder) Ev. motivering:			
☐ Fortsatt handläggning av Personskyddsgruppen(KPS) önskas? Motivering:			
Inkom KPS:	☐ SUR		
☐ <u>Övertaget</u> av Personskyddsgruppen:	Datum:	Enl. beslut av ansvarig KPS:	
Planering:	Handläggare KPS:		

Initiala skyddsåtgärder

Brottsofferinformation utlämnad @

Finns barn under 18 år @

Initial riskbedömning @

Ansökan om besöksförbud @

Förfrågan om målsägandebiträde @

Kontakt åklagare @

Skyddat boende (akut / lokalt / regionalt)

Kontakt kvinnojour / BOJ el. motsv.

Säkerhetssamtal med berörda

Övriga initiala åtgärder

@ = Obligatorisk åtgärd

Andrahandsåtgärder

Fortsatt riskbedömning

Ansökan om skyddstelefon

Offensivt skyddsarbete / Besök hundförare

Övriga andrahandsåtgärder

Senare skyddsåtgärder

Överl. till brottsoffergrupp

Fördjupad riskbedömning

Omlokalisering

Skyddade personuppgifter

Ingen skyddsåtgärd (utöver obligatoriska åtgärder)

Datum.....**Beslutsfattare**.....

Bilaga 4. SAM:SV**Underlag för bedömning av risker vid stalking****SAM:SV****Stalking Assessment and Management (SAM) Screening Version**

P. R. Kropp & S. D. Hart

Namn mt: _____	Personnr mt: _____	K-nummer: _____
Ifylld av (text): _____		Datum: _____
Informationskällor: ☐ Intervju med den misstänkte/gärningsmannen ☐ Intervju med offret/offren ☐ Övrigt _____		Bedömningsprocedur: J = Riskfaktor föreligger; D = Riskfaktor föreligger möjligen eller delvis; N = Riskfaktor föreligger ej; -- = Otillräcklig information
Typ av stalking (Bedöm mönster och karakteristika i förföljelsen)		
	Aktuell situation	Bakgrund
1. Gärningsmannen meddelar sig, sprider och/eller samlar information om offret ➤ Meddelar sig på avstånd till offret via telefon, e-mail, fax, brev eller liknande ➤ Sprider illvilliga rykten och förtal ➤ Gör diverse efterforskningar		
2. Gärningsmannen söker närhet eller har tagit direktkontakt med offret ➤ Iakttar, följer på avstånd, avlyssnar, fotograferar, gör intrång, stjälar offrets tillhörigheter, besöker offrets arbetsplats, etc. ➤ Närbkontakt i form av tilltal, beröring, förföljelse		
3. Gärningsmannen hotar, skrämmar, och/eller brukar våld mot offret ➤ Beteendet är uppenbart ämnat att skrämma offret, ex vis vandalism, aggressivt tilltal, indirekta hot, djurplågeri ➤ Öppna och trovärdiga hot, antingen verbala eller uppvisande av olika slags vapen ➤ Har orsakat fysisk skada på offret, med eller utan vapen ➤ Även sexuella övergrepp räknas hit		
4. Gärningsmannens stalking är ihållande och/eller eskalerande ➤ Gärningsmannen lägger ned stor kraft och tid på sin stalking ➤ Detta oavsett konsekvenser och vidtagna åtgärder ➤ Gärningsmannens beteende har trappats upp i frekvens och/eller svårighetsgrad		
5. Överträdelse av besöksförbud eller liknande ➤ Gärningsmannen har i sin stalking överträtt besöksförbud eller andra restriktioner		

Copyright © 2003, P R Kropp & S D Hart.
 British Columbia Institute Against Family Violence
 Do not copy or reproduce without permission

Svensk översättning av Henrik Belfrage,
 Rättspsykiatriska regionkliniken, Sundsvall.
 www.lvn.se/rpk

**Stalking Assessment and
 Management (SAM)
 Screening Version**

Risikfaktorer hos gärningsmannen (Bedöm psykosocial funktionsnivå)	Aktuell situation	Bakgrund
<p>6. Aggressivitet</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Gärningsmannen uppvisar en stor ilska gentemot offret ➤ Det finns en olöst konflikt med offret ➤ Det finns olösta relationsproblem med offret ➤ Gärningsmannen ger uttryck för aggressiva tankar, fantasier eller planer riktade mot offret 		
<p>7. Attityd som stöder eller ursäktar stalking</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Gärningsmannen tar inte ansvar för, eller förnekar helt, sin stalking ➤ Minimerar eller förnekar sitt beteende ➤ Minimerar eller förnekar offrets rädsla ➤ Skyller ifrån sig (är själv offret, etc) ➤ Äganderättsbehov ➤ Extremt självupptagen och egocentrisk 		
<p>8. Besatthet</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Gärningsmannen ägnar stor tid åt tankar på offret ➤ Talar ständigt om offret ➤ För dagbok, journal, eller anteckningar om offret ➤ Gärningsmannens resonemang eller uppfattningar är ologiska och konstiga ➤ Tolkar händelser och situationer felaktigt 		
<p>9. Problemfylld tillvaro</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Gärningsmannen har en livssituation karakteriserad av svårigheter och problem ➤ Problem i relationer, problem på arbetsmarknaden, ekonomiska problem, juridiska problem ➤ Fysisk sjukdom ➤ Social isolering ➤ Missbruk av alkohol, droger eller läkemedel ➤ Deprimerad och ångestladdad, självmordstankar 		
<p>10. Annan allvarlig kriminalitet</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Personen är dömd eller skäligen misstänkt för annan, våldsrelaterad eller icke våldsrelaterad, kriminalitet ➤ Hot om våld, mindre allvarligt våld, och/eller mindre allvarlig kriminalitet bedöms som "D" 		
Sårbarhetsfaktorer hos offret (Bedöm psykosocial funktionsnivå)	Aktuell situation	Bakgrund
<p>11. Inkonsekvent beteende eller attityd gentemot gärningsmannen</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Offrets uppträdande eller attityd mot gärningsmannen är så inkonsekvent att det kan äventyra hennes säkerhet, exempelvis genom att återta anmälan. ➤ Håller ingen "rak linje" i sitt beteende eller sänder "dubbla budskap" ➤ Kontakter själv gärningsmannen indirekt eller direkt ➤ Anser att gärningsmannens beteende till viss del är rättfärdigt ➤ Normaliserar eller minimerar gärningsmannens beteende 		
<p>12. Extrem rädsla för gärningsmannen</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Offret är så rädd för gärningsmannen att det kan äventyra hennes säkerhet ➤ Traumatiserad ➤ Skräckslagen 		
<p>13. Dålig tillgång till social och professionell hjälp</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Offret saknar möjlighet, förmåga eller motivation att söka hjälp ➤ Okunnig om lagar, rättigheter och hjälporganisationer ➤ Dålig tillgång till professionell hjälp ➤ Låg grad av kontakt med familj och vänner ➤ Dålig social kompetens 		

<p>14. Svår och/eller farlig livssituation</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Offret har en livssituation karakteriserad av svårigheter och problem ➤ Problem på arbetsmarknaden/ekonomiska problem ➤ Juridiska problem/vårdsnadstvist ➤ Fysisk sjukdom ➤ Dåligt fysiskt skydd på arbetsplatsen eller i hemmet ➤ Dålig tillgång till larmmöjligheter 			
<p>15. Personliga problem</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Psykiska problem ➤ Missbruk av alkohol, droger eller läkemedel ➤ Deprimerad och bräcklig ➤ Självmordstankar 			
Övriga överväganden			
➤			
➤			
➤			
<p>Riskbedömning <u>om ingen skyddsåtgärd</u> vidtas:</p> <p>Ringa in: Låg (L), Medel (M), Hög (H)</p>			
Risk för fortsatt stalking?	L	M	H
Risk för våld?	L	M	H
Risk för dödligt våld?	L	M	H
<p><i>Förslag till skyddsåtgärder</i></p>			

